

بسم الله الرحمن الرحيم

سیاست متفقین در ایران در جنگ جهانی دوم

مؤلفین:

زهره ماهیار - کبری لطفی وند

سال ۱۳۹۴

سرشناسه	ماهیار، زهرا، ۱۳۵۲
عنوان و نام پدیدآور	سیاست متفقین در ایران در جنگ جهانی دوم/ مولفان زهرا ماهیار، کبری لطفی‌وند.
مشخصات نشر	تبریز: انتشارات آلتین، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	۱۴۹ ص: مصور.
شابک	۹۰۰۰۰ریال-6-8042-00-978 :
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	جنگ جهانی دوم، ۱۹۳۹-۱۹۴۵ م. -- ایران
موضوع	جنگ جهانی دوم، ۱۹۳۹-۱۹۴۵ م.
موضوع	ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷ -- اشغال متفقین، ۱۳۲۰ - ۱۳۲۴
شناسه افزوده	لطفی‌وند، کبری، ۱۳۵۳ -
رده بندی کنگره	DSR ۱۳۹۴۵/۱۵۰۲ ۹ س۲م/
رده بندی دیویی	۹۵۵/۰۸۲۴
شماره کتابشناسی ملی	۲۹۵۶۴۷۵

عنوان کتاب: سیاست متفقین در ایران در جنگ جهانی دوم

مؤلفین: زهرا ماهیار - کبری لطفی‌وند

ناشر: انتشارات آلتین

چاپ: اول/سال/قطع: وزیری ۹۴

شمارگان و تعداد صفحه: ۱۴۹/۵۰۰ صفحه

طرح جلد: مولفان/ محل نشر: تبریز

چاپ و صحافی: بشارت / امین

قیمت: ۹۰۰۰ تومان

isbn: 978-600-8042-00-6

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۴۲-۰۰-۶

email: yosefr40@yahoo.com

rasoliyosef@gmail.com

web: www.Altin-E.ir

www.arabicc.blogfa.com

انتشارات آلتین/مدیر مسئول یوسف رسولی تلفن: ۰۹۳۸۱۴۳۱۱۸۵ - ۰۹۱۴۴۱۲۷۴۹۹

موجب مسئولیت است از مؤلفان/کلیه حقوق و مسئولیت این کتاب برای مؤلفین محفوظ می‌باشد.

فصل اول کلیات

۱	مقدمه
	فصل اول (زمینه های جنگ جهانی دوم)
۶	۱-۱-امپریالیستی شدن جهان
۷	۲-۱-قدرتمند شدن اتحاد جماهیر شوروی
۹	۳-۱-شکست آلمان در جنگ جهانی اول
۱۰	۴-۲-معاهده صلح (ورسای)
۱۱	۵-۱-غفلت متفقین در برابر اقدامات هیتلر
۱۲	۶-۲-پرداخت غرامت
۱۵	۷-۲-خلع سلاح آلمان
۱۶	۸-۱-طلب فضای حیاتی بیشتر از سوی آلمان
۱۹	۹-۱-تصرف کشور پهناور اتحاد شوروی
۲۰	۱۰-۱-بحران اتریش
۲۵	۱۱-۱-بحران چکسواکی
	فصل دوم (وضعیت ایران در جنگ جهانی دوم)
۳۱	۱-۲-تاریخ سیاسی ایران در جنگ جهانی دوم
۳۶	۲-۲-اشغال ایران در جنگ دوم جهانی
۳۸	۳-۲-استعفای رضا شاه
۳۹	۴-۲-سلطنت محمد رضا پهلوی

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

- ۴۱ ۲-۵- ایجاد حکومت های خود مختاری در ایران
- ۴۳ ۲-۶- وضعیت اقتصادی ایران در سالهای آستانه جنگ دوم جهانی
فصل سوم (روابط دول متفق با ایران)
- ۴۵ ۳-۱- روابط ایران با روسیه شوروی
- ۵۳ ۳-۲- روابط اقتصادی- سیاسی ایران و روسیه
- ۵۷ ۳-۳- روابط ایران با انگلستان
- ۸۵ ۳-۳-۱- رابطه انگلیسی ها با دولتمردان ایرانی
- ۵۸ ۳-۳-۲- انقلاب بلشویکی روسیه و کم رنگ شدن رابطه انگلیس با ایران
- ۶۰ ۳-۳-۳- هراس از نفوذ کمونیسم در ایران و از سرگیری رابطه ایران و انگلیس
- ۶۰ ۳-۳-۴- رابطه ایران و انگلیس در دوره پهلوی
- ۶۱ الف- پیمان عدم تجاوز در سال ۱۹۲۸ م
- ۶۱ ب- خلیج فارس و نقش آن در رابطه با ایران و انگلیس
- ۶۳ ج- قانون منع برده فروشی و عدم توافق در روابط ایران و انگلیس
- ۶۴ د- مسئله نفت و روابط ایران و انگلیس (۱۹۳۳- ۱۹۳۲)

۶۴

فصل چهارم (سیاست دول متفق در ایران در جنگ جهانی دوم با

تکیه بر نظرات استالین)

- ۷۲ ۴-۱- سیاست مشترک دو قدرت روس و انگلیس در ایران
- ۷۳ ۴-۲- پیمان اتحاد سه جانبه

۸۵	۳-۴- کنفرانس تهران
۸۸	۴-۴- سیاست شوروی در جنگ دوم جهانی در ایران
۸۹	۱- منع رفت و آمد اتباع ایران به مناطق شمالی کشور
۸۹	۲- حذف گمرکات مرزی
۹۰	۳- نیروی انتظامی ایران و مسأله خودمختاری یا استقلال کردستان
۹۱	۴- سیاست اقتصادی- نظامی شوروی در ایران
۹۴	۵- سیاست در زمینه تأمین مواد غذایی
۹۶	۶- خط مشی سیاسی شوروی در ایران
۹۶	الف- سیاست شوروی در رابطه با اعلام استقلال آذربایجان و کردستان
۹۸	ب- سیاست شوروی در ایران در رابطه با امتیاز شیلات شمال
۱۰۱	ج- سیاست شوروی در ایران از طریق مأموران سری
۱۰۲	د- سیاست شوروی در ایران با حمله بلشویک‌ها به ایران
۱۰۳	۴-۵- سیاست انگلستان در ایران
۱۰۳	الف- سیاست انگلیس در کودتای رضاشاه
۱۰۵	ب- سیاست انگلیس در تخلیه قوای خود از ایران و حفظ هندوستان
۱۰۷	ج- سیاست انگلیس در رابطه با پیمان سعدآباد
۱۰۸	د- سیاست انگلیس در جنگ دوم در ایران در زمان اشغال ایران
۱۰۹	ه- سیاست انگلیس در ایران در رابطه با کنفرانس اتحاد سه جانبه
۱۱۲	و- سیاست انگلیس در ایران در رابطه با اعلان جنگ ایران به آلمان

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱۱۳	ز- سیاست انگلیس در رابطه با حکومت شیخ خزعل در خوزستان
۱۱۶	ح- سیاست انگلیس در رابطه با الغای برخی از امتیازات در ایران
۱۱۸	ط- بحران نان از سوی انگلیس جهت نابودی دولت قوام
۱۲۱	نتیجه گیری
۱۲۳	پیوست ها
۱۳۷	تصاویر
۱۴۰	فهرست منابع

مقدمه

جنگ جهانی دوم، یکی از خونبارترین رویدادهایی است که در تاریخ بشر به وقوع پیوست و قربانی‌های انبوهی را گرفت. شمار تلفاتی که از بروز این جنگ نصیب جهان شد. خارج از توان ذهن بشر است. آسیب‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی... آن نیز چنان واضح و مبرهن است که ذهن بی‌هیچ چالشی می‌تواند حتی با سپری شدن سالها از وقوع آن، آنها را به عینه مشاهده کند. این جنگ پیامدی جز نابود شدن قدرت دولت‌های عظیم مثل آلمان و ژاپن نداشت.

جنگ قدرتها برای پدید آوردن نقشه جدید از جهان، منجر به پامال شدن انبوه کشورهایی شد که هرگز نقشی در وقوع این جنگ نداشتند و اگر می‌خواستند، توان شرکت در آن را نداشتند. ایران از جمله چنین کشورهایی بود. اوضاع سیاسی از هم گسیخته ایران که از دوران حکومت قاجارها برجا مانده بود، ایران را در چنان وضعیتی قرار داده بود که دولتمردان آن تصمیم به اعلان بی‌طرفی خویش در جنگ گرفتند. وقوع جنگ دوم مصادف با حکومت رضاشاه در ایران بود.

رضاخان در این سالها، در صدد شیرازه زدن به امور سیاسی، اقتصادی و اجتماعی ایران آشفته آن روز بود. هنوز حکومت ایران از قدرت آن چنانی برخوردار نبود که در جبهه‌های این جنگ قد علم کند و برای به دست آوردن قدرتی مضاعف، بجنگد. اما به استناد برخی منابع، این سرزمین و همچنین موقعیت استراتژیکی آن، هرگز این اجازه را به دولتمردان ایران نداد تا بر موضع بی‌طرفی خود در طول جنگ باقی بمانند. تلاش رضا شاه برای احیای اقتصاد و صنعت ایران، در آستانه سالهای جنگ، این کشور را

وابسته به قدرتهای بزرگ کرد. هر چند سیاست رضاشاه، حفظ استقلال و عدم وابستگی به دول دیگر بود اما آنچه وضعیت ایران ایجاب می‌کرد، آن بود که برای برپاخاستن، ناگزیر به وابستگی شود. بنابراین وابستگی ایران به دول بزرگ از یک سو، و اهمیت منابع و موقعیت جغرافیایی ایران از دیگر سو از عواملی بودند که با تجمیع هم، زمینه را برای نقض بی‌طرفی ایران فراهم کردند.

حضور اتباع آلمانی در ایران به بهانه احیای صنعت ایران، بهانه‌ای بود که به دست متفقین داده شد تا در شهریور ۱۳۲۰ ه.ش وارد خاک ایران شوند و خاک ایران در معرض تجاوز و چپاول چکمه‌های قدرتمندان واقع شود.

بدون شک بررسی قراردادهایی - که از دیرباز تا زمان وقوع جنگ - ما بین دول متفق با ایران منعقد شده بود، نشان‌دهنده اعمال سیاست‌های متعدد این کشورها در ایران بوده است. یکی از این منافع که موجب تولد رقابتی چشمگیر در ایران شد و باعث اجرایی شدن سیاست‌ها در آستانه سالهای جنگ جهانی توسط دول متفق در ایران گشت، نفت و منابع سرشار آن در ایران بود. موقعیت استراتژیکی ایران نیز از جمله عواملی بود که موجب اعمال سیاست دولت‌های قدرتمند به ویژه متفقین در اثنای جنگ شد.

با مطالعه مجمل، به این نکته پی برده می‌شود که در سالهای دوران جنگ جهانی دوم راه‌های ارتباطی ایران توسعه بیشتری کرده است. با دقت در این مسأله مهم، روشن می‌گردد که در این رویداد ایران به منزله پلی واقع شده است تا متفقین با مددجویی از امکانات آن، بتوانند بر اریکه پیروزی تکیه زنند. روسیه و انگلستان با کسب امتیازات متعدد در این زمینه، سعی در

توسعه وسایل ارتباطی ایران کردند و از این گذر، نه تنها سود اقتصادی سرشاری نصیب خود نمودند بلکه وسیله پیروزی خود را نیز فراهم کردند. دول متفق در سالهای پایانی جنگ با برگزاری کنفرانسی در تهران، موسوم به "کنفرانس تهران"، در دوران سلطنت محمدرضا پهلوی، تصمیم به خروج نیروی های خود از ایران گرفتند و در قبال این تصمیم خواستار کسب برخی از امتیازات از جمله در زمینه نفت شدند. دولت و مجلس ایران در مقام مخالفت برآمدند، بدین ترتیب شوروی با نفوذ در میان کردها و آذربایجانی ها حکومت خودمختاری در این مناطق تشکیل داد. اما چندی نپایید که این اقدام با شکست مواجه شد و سرانجام متفقین مجبور به تخلیه ایران از نیروهای نظامی خود شدند.